

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ УМІНЬ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Володимир Черняков, Олександр Ємець
Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка



Анотація

На основани результати дослідження виявлені особливості професійного мислення студентів 3-4 курсів факультету фізического виховання і учителів фізическої культури з різним педагогіческим опытом.

Annotation

Basing on the results of research the special features of professional thinking of 3-4 – year students of physical training faculty and teachers of physical training with different pedagogical experience were settled.

Постановка проблеми. Учитель фізичної культури за змістом своєї діяльності є педагогом. Особистість майбутнього вчителя формується та розвивається у певному соціально-культурному середовищі, де вступає в стосунки з іншими та реалізує себе у процесі педагогічної діяльності й педагогічного спілкування. За своїм змістом та характером його діяльність складає своєрідну «метадіяльність». Сутність її зводиться до того, що вона спрямована на організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Разом з тим, професійна діяльність вчителя фізичної культури розглядається як процес вирішення педагогічних завдань, які постійно виникають і відрізняються одне від одного за своїм змістом і складністю. Фахова діяльність вчителя-професіонала має спрямовуватись на створення нових форм навчально-пізнавальних взаємовідносин між ним та учнями засобами розвиваючого навчання та виховання [1]. Водночас, професійна діяльність вчителя фізичної культури ґрунтується на його педагогічній майстерності, професійних знаннях, уміннях та навичках, педагогічних здібностях та техніці, а найважливішою ознакою її є творчий характер [4].

Досягти кінцевої мети фізичного виховання школярів зможе вчитель, який зуміє виховати в них інтерес та звичку до занять фізичними вправами та озброїть їх спеціальними знаннями в сфері фізичного виховання [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна діяльність ставить перед учителем особливі вимоги до його особистісних якостей. Відповідно й предметом його педагогічного впливу виступає не учень сам по собі, а характер та ефективність його навчально-пізнавальної діяльності. Планування та організація цієї діяльності, управління нею складають ключове завдання вчителя фізичної культури [3].

Складовими компонентами професійної компетентності вчителя є психолого-педагогічні, суспільно-політичні та спеціальні знання, його професійні та особистісні якості, особливості розумової діяльності, бачення й осмислення вчителем характерних професійних цінностей – школи, учнів, навчально-виховного процесу тощо. Як бачимо, професійну компетентність вчителя можна розуміти як «педагогічний розум», як «педагогічну раціональність» [5, 8].

Рівень сформованості педагогічної компетентності дозволяє охарактеризувати готовність учителя до фахової діяльності. Об'єктивним показником сформованості професійної компетентності вчителя фізичної культури є компетентне вирішення професійних задач та ситуацій [6, 7, 9].

Зрозуміло, що рівень сформованості професійної компетентності у студентів факультету фізичного виховання та учителів фізичної культури суттєво відрізняється та має свої особливості.



Мета дослідження. Встановити особливості професійного мислення у студентів та вчителів фізичної культури з різним педагогічним стажем.

Результати дослідження та їх обговорення. З метою вивчення рівня сформованості професійної компетентності студентів факультету фізичного виховання та вчителів фізичної культури нами здійснено дослідження, яке передбачало одержання об'єктивної інформації стосовно особливостей професійного мислення студентів III-IV курсів факультету фізичного виховання та вчителів фізичної культури з різним педагогічним досвідом.

Для проведення дослідження нами було залучено 430 осіб, які були розподілені на 6 груп: 1 група – студенти III курсу; 2 група – студенти IV курсу; 3 група – вчителі ФК (стаж до 5 р.); 4 група – вчителі ФК (стаж 6-10 р.); 5 група – вчителі ФК (стаж понад 10 р.); 6 група – вчителі ФК (майстри педагогічної справи); 7 група – вчителі ФК (учасники обласного конкурсу «Учитель року»).

За умовами дослідження студентам та вчителям необхідно було висловити думку щодо важливості педагогічних умінь для професійної діяльності. Для оцінки нами було запропоновано перелік з 20 найбільш вагомих педагогічних умінь. З цієї кількості студентам та вчителям необхідно було визначити 10 найбільш важливих на їхню думку і шляхом ранжування визначити їх рангове місце в педагогічній діяльності (таблиця 1).

Обґрунтовуючи проведення дослідження, ми виходили з того, що уявлення студентів та вчителів фізичної культури про зміст і структуру фахової діяльності має важливе значення у процесі формування їхньої професійної компетентності та, насамперед, для оволодіння педагогічною майстерністю.

Найважливішим умінням досліджувані першої групи визначили

володіння спортивно-технічною термінологією. Друге місце студенти III курсу віддали такій якості як уміння поєднувати пояснення і показ. Третім за значенням вони вважають уміння забезпечувати допомогу та страхівку.

Друга група досліджуваних найважливішим умінням вважає володіння спортивно-технічною термінологією. На друге місце нами поставлене уміння поєднувати пояснення і показ. Третє місце студенти IV курсу віддали умінню володіти технікою фізичних вправ, що вивчаються в школі.

Як бачимо, студенти найбільш важливими вважають володіння

спортивно-технічною термінологією, уміння володіти поясненням і показом, уміння дозувати фізичне навантаження та уміння забезпечувати допомогу та страхівку. Таке бачення важливості педагогічних умінь пояснюється набутими протягом навчання знаннями, уміннями та навичками. Оскільки педагогічний процес у ВНЗ спрямований переважно на теоретично-демонстраційну підготовку, то й студенти найбільш підготовленими виявляються саме у цих показниках. Разом з тим майбутні вчителі недооцінюють важливості таких умінь як: володіння методами організації учнів на уроці, активізація

Таблиця 1

Рейтинг професійних умінь студентів та вчителів

| № з/п | ПРОФЕСІЙНІ УМІННЯ | Групи досліджуваних | | | | | | |
|-------|---|---------------------|----|----|----|----|----|----|
| | | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
| 1 | Пояснювати фізичні вправи | – | 9 | – | – | – | – | – |
| 2 | Демонструвати фізичні вправи | – | – | – | – | – | – | – |
| 3 | Поєднувати пояснення і показ | 2 | 2 | 6 | 1 | 3 | 4 | – |
| 4 | Бачити загальні, групові та індивідуальні помилки | 6 | – | 4 | 9 | 8 | 3 | 7 |
| 5 | Виявляти причини помилок при виконанні вправ | 8 | – | – | 5 | – | 10 | – |
| 6 | Виправляти помилки | – | – | – | – | – | – | – |
| 7 | Передбачати труднощі до виконання завдань уроку | – | – | 10 | 10 | – | – | – |
| 8 | Перебудуватись у зв'язку зі зміною діяльності на уроці | – | 6 | – | – | 9 | – | 3 |
| 9 | Володіти спортивно-технічною термінологією | 1 | 1 | 7 | – | 10 | 5 | 8 |
| 10 | Аналізувати діяльність на уроці | – | – | – | 8 | – | – | – |
| 11 | Володіти технікою фізичних вправ, що вивчаються у школі | 7 | 3 | 5 | 7 | – | – | 6 |
| 12 | Забезпечувати необхідну допомогу та страхівку | 3 | 10 | 2 | – | 6 | 8 | 4 |
| 13 | Здійснювати індивідуальний підхід | 5 | 4 | 8 | 4 | 2 | 1 | – |
| 14 | Використовувати міжпредметні зв'язки | – | – | – | – | – | – | – |
| 15 | Активізувати діяльність на уроці | 9 | 7 | 1 | 3 | 1 | 2 | 5 |
| 16 | Перевірити і оцінити діяльність учнів | – | – | 3 | 6 | 4 | 9 | 9 |
| 17 | Володіти методами організації учнів на уроці | 10 | – | – | 2 | 7 | 6 | 1 |
| 18 | Дозувати фізичне навантаження | 4 | 5 | 9 | – | 5 | 7 | 2 |
| 19 | Володіти виразною мовою | – | 8 | – | – | – | – | 10 |
| 20 | Знання теорії і методики фізичного виховання учнів | + | + | + | + | + | + | + |



діяльності на уроці, перевірка та оцінка діяльності учнів.

Відмінності в оцінках студентів III-IV курсів обумовлені особливостями проходження педагогічної практики. На III курсі студенти уроки проводили переважно в умовах спортивного залу. На IV курсі проводилися уроки переважно на спортивному майданчику. На виникнення таких відмінностей між студентами першої та другої групи у значній мірі впливає також і характер програмового матеріалу з фізичної культури.

Оцінки вчителів третьої групи щодо важливості професійних умінь свідчать про суттєві зміни педагогічних пріоритетів у професійному мисленні. Молоді вчителі на перше місце поставили вміння активізувати діяльність на уроці. Уміння забезпечувати необхідну допомогу та страховку вони вважають другим за значенням. Третім за значенням, на їхню думку, виступає вміння перевіряти та оцінювати діяльність учнів.

Така зміна пріоритетів професійного мислення обумовлюється, насамперед, переосмисленням особистого місця у суспільстві як об'єкту педагогічного впливу. У вчителів-початківців виникає необхідність оптимізації навчально-виховного процесу та раціоналізації педагогічної діяльності. Такі потреби й викликають постановку відповідних педагогічних умінь на провідні місця у педагогічній діяльності молодих вчителів фізичної культури.

Вчителі четвертої групи найважливішим вважають вміння поєднувати пояснення і показ. На другому місці, на їхню думку, має бути вміння володіти методами організації учнями на уроці. Уміння активізувати діяльність на уроці вони поставили на третє місце.

Важливість педагогічних умінь вчителі цієї групи поставили в залежність від набутого педагогічного досвіду та посилення вимог до навчально-виховного процесу в школі, які вимагають від них по-

шуку шляхів підвищення ефективності педагогічної діяльності. Саме актуалізуючи увагу на важливості вищевказаних педагогічних умінь вони й намагаються використовувати свій педагогічний потенціал в процесі фізичного виховання школярів.

П'ята група досліджуваних на перше місце поставила таку якість як вміння активізувати діяльність учнів на уроці. Уміння здійснювати індивідуальний підхід вчителі цієї групи поставили на друге місце. Третє місце вони віддали умінню поєднувати пояснення з показом.

Визначення важливості педагогічних умінь вчителями цієї групи в порівнянні з вчителями четвертої групи не зазнало суттєвих змін. Це пояснюється насамперед тим, що вчителі цих груп мають приблизно однаковий рівень сформованості педагогічного мислення та професійної компетентності.

Винятково значущою у визначенні важливості професійних умінь є думка вчителів шостої групи (майстри педагогічної справи). На перше місце вони поставили вміння здійснювати індивідуальний підхід. Друге місце ця категорія вчителів віддала умінню активізувати діяльність на уроці. А вміння бачити загальні, групові та індивідуальні помилки вони поставили на третє місце.

Вчителі цієї групи при визначенні важливості педагогічних умінь спирались на педагогічний досвід та високий рівень педагогічної майстерності. Орієнтація педагогічної діяльності на підвищення якості навчально-виховного процесу є визначальною для вчителів цієї групи. Безумовно й визначення ними важливості педагогічних умінь відбувалось з урахуванням визначальної ролі фізичного виховання у формуванні здоров'я української нації.

Особливу категорію досліджуваних становили вчителі, учасники обласного конкурсу «Учитель року». На перше місце вони поставили вміння володіти методами

організації учнів на уроці. Другим за значенням ними було визначено вміння дозувати фізичне навантаження. А вміння перебудуватись у зв'язку зі зміною діяльності на уроці, на їхню думку, має посідати третє місце.

Характерна особливість визначення важливості педагогічних умінь вчителями цієї групи полягала у тому, що вони давали відповіді після проведення уроку на конкурсі «Учитель року» та визначали ті педагогічні вміння, які необхідні для педагогічної діяльності в новому навчальному колективі. А оскільки клас незнайомий, то вчителі, не знаючи індивідуальних властивостей учнів, найбільшого значення надали педагогічним умінням переважно організаційного характеру.

Своєрідна уява кожної групи досліджуваних про важливість професійних умінь у значній мірі впливає на вибір шляхів вирішення навчально-виховних завдань. Відповідно до того, які вміння студент чи вчитель вважають найбільш важливими й буде суттєво відрізнятися спрямованість їхньої діяльності.

Висновки. Результати досліджень дозволяють простежити динаміку професійного мислення вчителя фізичної культури протягом його багаторічного стажу. В самих загальних рисах ця динаміка виглядає таким чином: від володіння особистими вміннями до глибокого аналізу навчально-виховного процесу. Оволодівши аналізом навчально-виховного процесу вчителі поступово переходять до раціональної організації навчальної діяльності учнів, в основі якої перебуває індивідуальний підхід.

Ознайомлення студентів з динамікою професійного мислення вчителів фізичної культури слід розглядати як важливий фактор оптимізації фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень зосереджені на пошуку



та встановленні ефективності навчальних технологій, спрямованих на оптимізацію розвитку професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1999. – 536 с.
2. Горлова Ю. И. Организационно-педагогические условия формирования готовности будущего учителя к преподаванию предмета «Физическая культура»: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Горлова Юлия Ивановна. – К., 2007. – 177 с.
3. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. О. Демінська. – Луганськ, 2004. – 20 с.
4. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / А.Й. Капська // Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів: Теорія, практика, програми. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 5-12.
5. Култаєва М. Педагогічне мислення як регіональна онтологія і епістемологічна ситуація / М. Култаєва // Філософія освіти. – 2005. – №1. – С. 149-158.
6. Кулюткин Ю. Н. Творческое мышление в профессиональной деятельности учителя / Ю. Н. Кулюткин // Вопросы психологии. – 1986. – №2. – С. 21-30.
7. Омеляненко С. Розвиток педагогічного мислення майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки / С. Омеляненко // Рідна школа. – 2001. – №4. – С. 65-67.
8. Орлов А. А. Формирование педагогического мышления / А. А. Орлов // Советская педагогика. – 1990. – №1. – С. 82-86.
9. Осипова Е. К. Структура педагогического мышления учителя / Е. К. Осипова // Вопросы психологии. – 1987. – №5. – С. 144-146.

